

Arkivex.

BOHUSLÄN

Munkedals- bygd

Nr 1

1989

Årg. 20

MUNKEDALS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

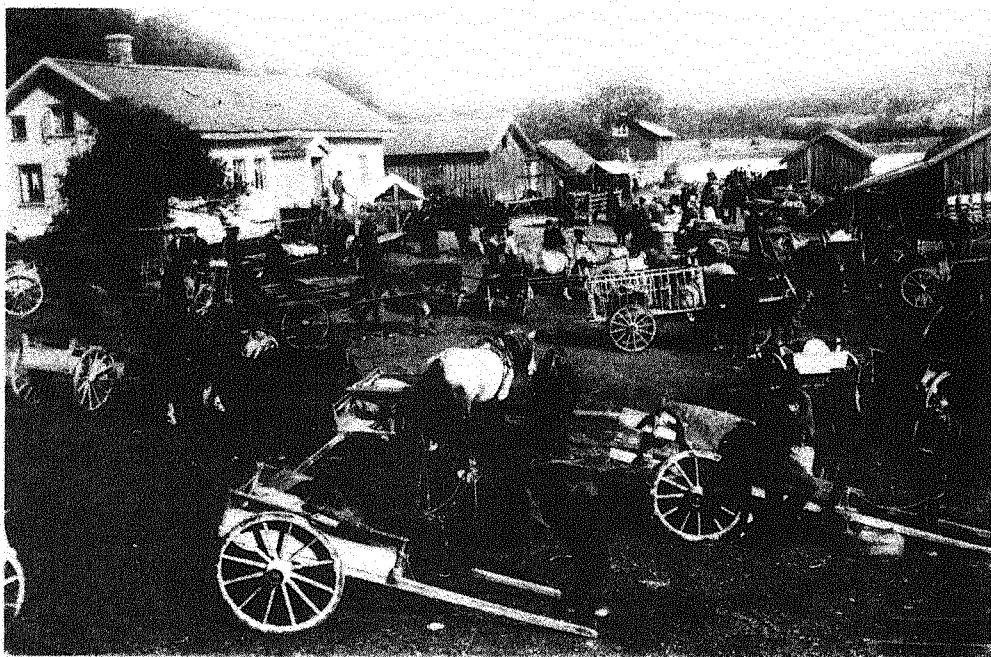

Foto: Oscar Färdig

SALTKÄLLANS MARKNAD

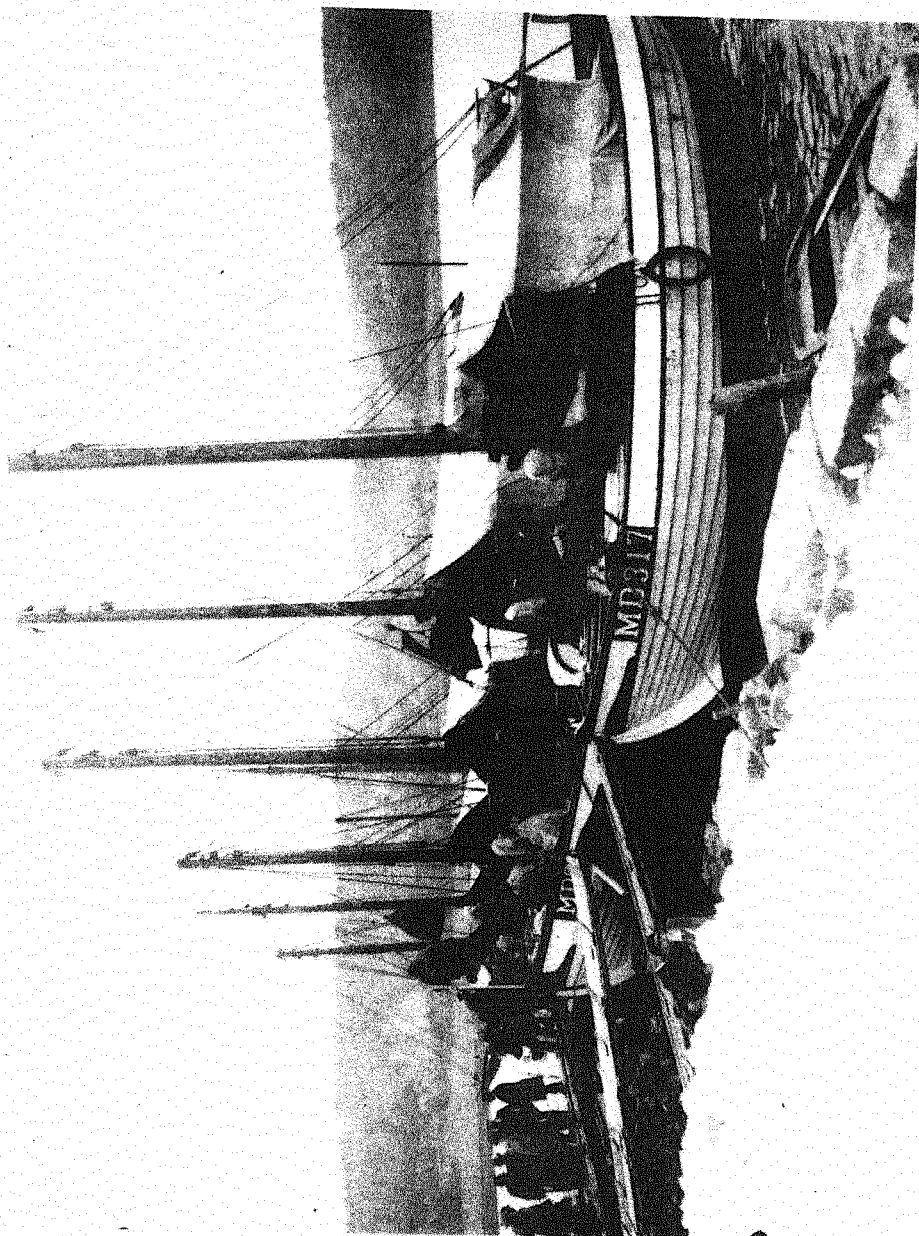
*”Gamla Saltkällan” år 1902
— Dagen efter —*

Sandens marknad

Man vet ej med bestämdhet, när marknaden på Sanden eller Saltkällan tog sin början. Det talades om, på ett tidigt stadium om "affärsträffar", inte bara på Sanden, utan på flera andra ställen i Bohuslän där marknadsträffar anordnades. Man köpslog om olika sorters varor, man bytte varor, sålde och köpte. Men man talar om Sanden, som en ung marknad och detta föranledde riksdagsmän från Norrviken, Sunnerviken, Orust och Tjörns härader, att ingå till riksdagen som ett "enskilt besvär", att fastställa ett datum för Marknad i Sanden, som tidigt lät tala om sig och som var känd vida omkring. Det var brukligt att marknaden hölls i augusti, men riksdagsmännen framhöll, att marknaden borde avhållas i mitten av oktober och så pågå i två eller tre dagar. Detta hände år 1769. Skälet till flyttningen av marknaden från augusti till oktober, återopades att bönderna hunnit med sina skördearbeten och att fiskarna då hade en tid på året som var gynnsam att byta varor, köpa och sälja. En del motsättningar uppstod, som att avslå marknaden och driva rörelsen på annat håll i länet. Alla dessa motsättningar ledde ingen vart, platsen för marknad vid Saltkällan blev stadfast som lämplig plats och småningom fastställdes datum för marknadens hållande till sista onsdagen i september, och förblev så, under många år framåt. Att röster höjdes på sin tid för marknadens avskaffande, angavs, att de båda områdena på var sin sida av Saltkällefjorden, låg i strid med varandra och att en innebyggare i Sanden blivit så slagen av en ovan i Saltkällan, att denne sedermera avlidit. Men argumentet höll inte, och marknaden fick fortleva och lever än idag, fast på annat ställe.

Under vissa tider, kom det mycket folk till Sanden. Oftast låg det ett stort antal fiskebåtar invid stranden, dessa kom merdels från Orust och gjorde af-färer med befolkningen från när och fjärran. Ty det kom folk långväga från, ja, oftast tilltals, exempelvis från Bullaren och Dal. Och ingen bonde lämnade marknaden, utan en kagge med "brissling" eller sill i sitt fordon. Sillen och fisken blev ett rikligt tillskott i den annars så magra kosten i bondens hushåll under den kulna hösten och påföljande vinter. Visserligen fanns, som alltid förr i tiden ett fläskstycke i saltbaljan men utgjorde en enformig kost i det långa loppet. Fiskkuuttrarna låg tätt invid de provisoriska bryggorna och det hände att någon överförfriskad besökare knuffades över båtanten och ner i vattnet. Men det var inget större djup och välvilliga händer hjälpte upp den nödställde igen på terra firma.

På 1800-talet var det liv och rörelse kring Saltkällan och dess marknader. Om detta berättar en Fossbo, Frans Hermansson i Stårkestad (1861—1956), vars skildringar finns upptecknade i Västsvenska folkminnesarkivet i Göteborg. Han nämner bl a att det fanns gott om djur till försäljning vid marknaden, såsom hästar, nötkreatur, skinnvaror, smör, hudar, olika sädesslag, kläder m m. Vidare förekom olika slag av bleckvaror, grytor och kastruller och karameller från en fabrik i Kungälv och givetvis fanns pepparkakor från samma stad.

*Fisk- och sillmarknad, Gamla Saltkällan i början på 1900-talet.
Foto: Oscar Färdig*

Vi har förut nämnt, att fiskebåtar av olika typer låg till vid Sanden. En åtrådd vara var spillånga, saltlånga och sill. Men också saltad rom fanns att tillgå på Sandens "fiskemartna", ett ord som oftast användes i sammanhanget. Annars var Saltkälle marknad både fisk- och kreturshandel, och mycket annat som salufördes. Man vågade inte gå från sina kärror. Om bonden själv hade somligt att uträtta, måste hans hustru stå på vakt, ty visst fanns det tjuvar. En kategori, som långt i förväg gladdes åt marknaden var pigor och drängar, ty denna dag var att räkna som en verklig helgdag. Och lustigt nog, var husbonden vänligt inställd till ledigheten, även om han annars i det dagliga livet på gården var ganska fordrande, fick tjänstefolket ledigt på marknadsdagen.

Bonddrängarna köpte papperskarameller med långa band. Var det någon känd piga på marknaden, är det möjligt att drängen skänkte bort prydnads-saken till henne, det kunde kanske bli inledningen till närmare bekantskap, och det vet man vart det kunde löda. Och att sälja skillingtryck var en lönande affär, det fanns många örhängen, som gärna ungdomarna vill lära sig. Andra begivenheter på marknaden var spelmän och det talades om en spelman som spelade fiol, trots att han var blind. Och karusell fanns även, som roade både stora och små. Så nog kunde man bli av med pengar, det vill säga om vederbörande ägde sådana. Många glädde sig åt att kunna spara en slant och ha kvar på hemvägen. Man dansade ej på marknaden. Det var inte brukligt. Men nog fanns det ställen där ungdomar fick en svängom. Sommartid anlätades logar för de danslystna, men då fick golvet vara någorlunda jämt.

Saltkällan erhöll i början av seklet en hållplats för tågen. En sådan dag det hölls marknad vid Sanden var det i regel många som "tog tåget". Sedan blev det en kvarts timmes promenad. Mest folk kom från Uddevalla, men även från Göteborg och Vänersborg, tog ledigt en sådan dag.

Nu i vår framskridna tid, har marknaden levat upp som aldrig förr. Nu finns "sannemarknaden" på andra sidan fjorden, först vid Taskåns mynning, nära skredsviksgränsen och senare i närheten av badplatsen. Det har varit publikrekord ett par gånger, så där 7.000 personer har kommit till marknadsplatsen. Och affärer har gjorts som aldrig förr. Nu har det varit ett nytt bekymmer, som inte fanns förr, det med bilparkeringen. Och nu kan man inte längre ta tåget, det stannar inte i Saltkällan och anhalten är riven sedan många år tillbaka.

Det fanns många sätt att ta sig till "sannemarknaden". Undertecknad valde att gå till "lilla järnvägsstationen" vi torget och åka tåget på brukets smalspåriga järnväg. Väl nere vid hamnen var det en roddare, som för ett pris av tio öre skjutsade oss över älvmynningen bort på andra sidan, där vi följde sjökanten bort till marknadsplatsen, några minuters promenad. Mycket har förändrats under åren, så och med marknadsstilen. Ingenting är som förr.

A.C.

Munkedals fornminnes- och hembygdsförening 1989

Styrelsen består av: Yngve Carlsson, ordförande, Inge Ingman, vice ordförande, Evert Lundgren, kassör, Margaretha Larsson-Bruzelius, vice kassör, Bertil Johansson, sekreterare, Lisa Johansson, ledamot, Gunborg Bjurström, ledamot.

Styrelsens suppleanter: Soini Lundgren och Ragnar Wärme.

Styrelsens revisorer: Tore Stenström och Bertil Karlsson.

Rev suppleanter: Christer Larsson-Bruzelius och Evald Gustavsson.

Valberedning: Erik Karlsson och Lars Flodstrand.

Lotterikommittén: Margaretha Larsson-Bruzelius, Anna-Lisa Hermansson, Birgit Flodstrand, Edith Ohlsson, Kerstin Svensson, Sigvard Hermansson, Soini Lundgren och Ragnar Wärme.

Torpinventare: Georg Claesson, Anna Claesson, Alfred Carlsson, Arno Johannesson, Rune Marberg, Gerhard Johansson och Elvy Andersson.

Byombud:

Foss: Alfred Carlsson, Lars Flodstrand och Erik Karlsson.

Håby: Åke Hedlund, Lars Ringström och Gerhard Johansson.

Valbo-Ryr: Ruth Aldegren och Aina Carlsson.

Museet: Alfred Carlsson, Helge Melin, Inger Ringström, Inge Ingman och Gösta Bjurström.

Kommitté:

Kaserna: Vivan Nicklasson, Arne Enström, Gunnar Hälldén och Ester Blomqvist.

Husmoder: Gunborg Bjurström, Gundel Ohlsson, Lisa Johansson och Elvy Andersson.

Konst: Margaretha Larsson-Bruzelius, Birgith Karlsson, Kerstin Svensson och Astrid Blomberg.

"Gamla bruket": Arvid Johansson, Arne Enström, Herman Hermansson, Gustav Ohlsson och Ragnar Wärme.

Hembygdsföreningen hade vid årsskiftet 475 medlemmar.

Verksamhetsberättelse för 1988

Munkedals Hembygdsförening har under året haft 7 styrelsemöten samt årsmöte.

Styrelsen har bestått av Inge Ingman, ordf, Ragnar Wärme, v ordf, Evert Lundgren, kassör, Margaretha Larsson, bitr kassör, Bertil Johansson, sekr samt Lisa Johansson och Gunborg Bjurström, ledamöter. Suppl har varit Soini Lundgren och Yngve Carlsson. Museiföreståndare är Erik Karlsson.

Verksamheten har mest varit förlagd till Kaserna och muséet på Önnebacka. Cafèet på Kaserna har genomgått en större renovering. Bänkarna och scenen på friluftsteatern har förbättrats och i muséet har gjorts en del ändringar. Dessutom har ytterligare föremål tillförts samlingarna.

Andra aktiviteter under året har varit gökotta som hölls på Kaserna med bra tillslutning. Wiknerspelen under midsommarhelgen hade, förutom sedvanliga arbeten och underhållning, också en minnesstund med anledning av hundraårsminnet av Pontus Wikners bortgång år 1888.

Den hemliga resan under hösten gick till Öckerö där hembygdsgården besågs liksom den gamla kyrkan. På Hönö fick resenärerna besöka ett mycket välorganiserat fiskemuseum.

Gamla Brukets byggnader har under året fotograferats och en mängd detaljer har därigenom bevarats på film. Arbetet har utförts av personal från Bohusläns museum.

Kulturdagarna på våren liksom hösten var mycket välbesökta och de utställningar av konst och hantverk som visades rönt mycket stor uppskattning, liksom underhållningen som bjöds. Som avslutning på årets verksamhet hölls höstfest i Folkets Hus med servering, underhållning och dans.

Föreningen har också haft verksamhet i muséet på den s k skyltsöndagen och slöjdgrupper och hantverkare har varit i farten i muséet under hela året.

Styrelsen vill härmed tacka alla medlemmar för deras arbete under året och hoppas att kommande år skall ha samma fina verksamhet som det gångna året 1988.

Inge Ingman
.....
ordf
Evert Lundgren
.....
kassör

Ragnar Wärme
.....
v ordf

Bertil Johansson
.....
sekr

Margaretha Larsson
.....
bitr kassör

Gunborg Bjurström
.....
ledamot

Lisa Johansson
.....
ledamot

Calle Foss 1900—1976

Foto: Oscar Färdig

I ungdomen anställd vid SKF. Under några år innehavare av Munkedals Vattenfabrik. Därefter en tid trädgårdsskötare hos direktör Bildt. Sedan vaktmästare i Föreläsningssalen från 1942 och — med ett kortare avbrott — fram till sin död. Badmästare vid Munkedals Bruks Bad- och Tvättstuga 1953—1967. Detta om hans civila gärning.

Men det är framför allt i sin egenskap av populär entertainer Calle Foss har blivit ihågkommen. Otaliga är de fester och jubiléer där han framträtt med sina slagfärdiga visor och sketcher. Redan i unga år satte han upp lokala revyer — mestadels i Folkets Hus — där han lanserade sådana begåvade aktiser som t ex Hilda Zackrisson och Debora Meyer. Under 35 års tid var han konferencier vid barnprogrammen på midsommarafton i Folkets park. Det blev en tradition att Calle skulle presentera de unga aktörerna, att kamrer Kjellgren skulle sitta vid pianot, att Calle skulle göra trollkonster och skoja på scen. Vid varje tillfälle hotade han med att det var sista gången han uppträdde i parken. Ingen trodde honom. Men när det slutligen blev allvar var det också slut på det roliga med midsommarfesten. För att citera Calle själv: ”Nu det roliga är slut, det är säkert absolut.” Man försökte visserligen fortsätta traditionen några år men det blev aldrig vad det varit. Efter en kort tid dog det hela ut.

Hembygdsföreningen har också dragit nytta av Calles talanger. Han har uppträtt vid flera sammankomster, bl a i Föreläsningssalen och på Åtorp. Dessutom medverkade han mycket förtjänstfullt som skådespelare i filmen om Tjuv-Marta och i pjäsen om Pontus Wikner, som uppfördes vid de första Wiknerspelen på Kaserna i början av 70-talet. På hemväg från föreställningen språkade han med sin fru i taxin. (Det var förresten Buss-Johan som var chaufför.)

— Ida, sa han, jag har aldrig varit så rik som ida.

— Vad menar du med det, Calle?

— Jo, ida har jag varit Nordberg.

Det var nämligen den rollen han besatt. Rollen som den omätligt förmögne possesionaten Herman Julius Nordberg (1790—1880) på Lilla Foss, under en tid även ägare till "Mjöl- och sågkvarnverket Munkedal", för senare tiders barn mest känd som Wikners mecenat och i övrigt den man som gav namn åt Nordbergska stiftelsens slöjdskola.

Typiskt Calle. Han var de lustiga infallens mästare, en snabb improvisatör som kunde ta fasta på en plötsligt uppdykande omständighet och göra en poängrik vändning av det hela.

Den förmågan använde han sig av även i bunden form. Calle Foss hade väldigt lätt för det där med meter och rim. Under sin verksamma tid skrev han ungefär 3.000 vistexter. Som exempel på Calles verskonst återger vi här en av hans mest kända kupletter, "Den civila ungarlens klagan". Den är från krigsåren och sjöngs på den kända Fridolf Rhudin-melodin **Om man inte har för stora pretantioner.**

Calle Foss vid en av sina otaliga trolleriföreställningar. I bakgrunden skymtar Spel-Erik med sitt bälgspel i famnen.

Den civila ungkarlens klagan

*Nu det roliga är slut, det är säkert absolut,
om man ej har uniform och är beväring.*

*Ty nu har varenda tös från civila gjort sig lös,
dom vill göra vad dom kan för sin beväring.*

*Till vårt kära Munkedal kom det knekt i hundratal,
dom ska skydda oss mot landets ockupering.
Glädjen den blev ganska stor hos var flicka som här bor,
dom vill göra vad dom kan för sin beväring.*

*Varje knekt i uniform tager flickorna med storm,
dom har även tur hos en och annan käring.
Har han bara uniform får han gärna va abnorm,
man ska göra vad man kan för sin beväring.*

*Mången lotta söt och rar knogigt har i dessa dar
med att laga militärernas förtäring.
Och hon ger var militär ljuva blickar som dessert,
hon vill göra vad hon kan för sin beväring.*

*När det dans i parken är blir det fullt av militär,
knektar lever inte blott av timlig näring.
Flickor i beredskap står, följa hem sen knekten får,
och då gör dom vad dom kan för sin beväring.*

*Hur det hela sluta ska vet ni lika bra som ja,
fram på våren blir det säkert återbäring.
Skriv upp ungarna på oss, skriv upp tre på Calle Foss,
han vill göra vad han kan för en beväring.*

Calle Foss

Sång till Gullmaren

*O haf, med brottsjöns höga gång,
med dyningarnas stilla sång
i sommarnätter tjusa.*

*I stormens brus — i stilla blek,
dù gör mig djärf, du gör mig vek,
du kan som kvinnan tjusa.*

*Din bränning slår med åsklikt dân,
du vråker skeppen liksom spån
på himmelshöga sjöar.*

*Du ligger lugnt i höstlig natt
med mareldsbänk i mörka gatt
emellan skär och öar.*

*Var hälsad, hafvets starke kung,
gudomlige, med längtan ung
och stormande passioner.
Jag älskar se ditt yra smek,
din glada, vilda älskogslek
med nymfer och tritjoner.*

*Som hafvet häfs ditt breda böst.
Än ryter du med tordöns röst
och gifer stormen vingar.
Än ligger du i stilla dröm —
med kärlek smäktande och öm
skön hafsfrun du betvingar.*

*Spannmål, Fodervaror,
Gödning, Kalk,
Torvmull*

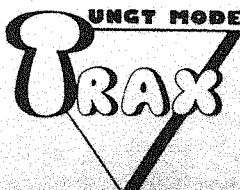
LILLA FOSS KVARN
(BENGT WALLSTRÖM)
455 00 MUNKEDAL Tel: 0524/104 58

BABY • BARN • TONÅRSKLÄDER

*Vi har satsat extra på JEANS och
TRÖJOR m.m. i S. M. L-storlekarna
från tuffa märken.*

**Massor av T-shirts • shorts • badkläder
inför sommaren**

HÅBY
0524-231 80

LYSEKIL
0523-109 03

Vårträff i muséet

Veckoslutet 8—9 april anordnade Hembygdsföreningen en vårträff på Önebacka. Besökarna fick därvid tillfälle att beskåda såväl målningar av Marita Johnsson som Ruth Aldegrens japanska broderi och originella dockor tillverkade av Inga Grimberg. Vävstugans damer var också i verksamhet.

Slöjdare hade vi tre stycken av. Ture Hansson, Vadholmen, visade ett antal av sina svarvade pjäser. Vid utförandet av dessa hade han använt sig av inte mindre än tolv olika träslag. Axel Rymalm, Svarteborg, utställde laggkärl av skilda slag och demonstrerade själv vid hyvelbänken olika arbetsmoment. Stort intresse tilldrog sig särskilt hans fina stavkärnor. Han berättade att denna sorts smörkärna använts i oförändrad form från 800-talet fram till en bit på 1900-talet. Stavkärnan förekom från Nordsjön till Tibet, från Medelhavet till Ishavet. Inom detta stora kulturområde användes den allmänt av de boskapsskötande bönderna.

Hansson och Rymalm höll till i stora museisalen. Och i ett angränsande rum hängde en rad granna klockor som Viking Karlsson i Lerberg gjort. Även kring dessa flockades åskådarna.

Mest folk hade vi ändå på söndag eftermiddag när Ann Mari Andersson kom för att leda en stunds underhållning. Ann Mari uppträdde både som sångerska och nyckelharpist. Hon spelade låtar från bl a Dalsland och Värmland och framförde också ett vackert stycke, **Min längtans polska**, som hon komponerat själv. Omväxlande med de rent instrumentala avsnitten sjöng hon finstämda visor och maken Lars ackompanjerade hela tiden följ-samt på gitarr. Deras lilla dotter var också med, hon sjöng **Idas sommarvisa** och spelade på cittra till. Alla tyckte det var en mycket fin sång- och musikstund.

Y.C.

Bohuslän

*Folket vid kust och på öar
är vana vid hårda tag
mot storm och vråkande sjöar
i sin idoga arbetsdag.*

*Jorden ger något äring,
men havet silver bär,
ty fisket är huvudnäring
bland Bohusläns fjordar och skär.*

*Ej endast åt spätta och flundra
ger folket sin möda och nit,
ty stundom hör sprängskotten dundra
i urbergens hårda granti.*

*Och fjärran i främmande riken,
där solen ger varmare sken,
där rullar den bråda trafiken
på gator av bohusländsk sten.*

Åke Lind

Vad hände det året?

FÖR SEXTIO ÅR TILLBAKA, 1929.

- Svenska Amerikalinjen sjösätter ett av sina stora fartyg "Kungsholm". "Kungsholm" gjorde en medelfart av 18 knop. Det gigantiska fartyget hade en besättning av 355 man och kunde ta 1.574 passagerare. Dieselmotorerna hade inalles 15.000 hästkrafter och maskinrummet var 19 meter långt. Systerfartyg till Kungsholm var Drottningholm och Stockholm, det sistnämnda fartyget ombyggdes senare. Några år senare tillkom ännu en mera lyxbetonad båt vid namn "Gripsholm".
- En allmänt känd byggmästare, Axel Sohlberg i Munkedal, fyllde 50 år.
- 900 svenskbybor anländer till Sverige i augusti 1929 och ämnade stanna här.
- Avled Tora Iréne, 17 år och dotter till handlanden Alfred Karlsson i Häby.
- Den 30 april inträffade ett rikligt snöfall, som gjorde alla vägar ofarbara och hästdragna snöplogar gjorde en uttryckning för att hålla de större vägarna öppna.
- Kronprins Olav av Norge ingår äktenskap med prinsessan Märta, dotter till prins Carl och dennes maka Ingeborg.
- Foss kyrka genomgår en omfattande restaurering med bl a målningar.
- Lätt regn förekom under midsommarhelgen och temperaturen höll sig omkring 15 grader.

FÖR FEMTIO ÅR SEDAN, 1939

- Den 1 september utbröt andra världskriget och den 3 i samma månad förklarade England och Frankrike, Tyskland krig.

FÖR 40 ÅR TILLBAKA, ÅR 1949.

- Provinsialläkaren I. Sundberg, som tjänstgjort i Munkedal under en lång tid, avled i Äppelviken, Stockholms län, 98 år gammal.

A.C.

En gammal medicinnota

Någon gång i början på detta århundrade drabbades min moster Elise av den besvärliga åkomma, som på den tiden kallades "vone beddet" (onda bettet), ibland också trollskott eller finnskott. Det yttrade sig i att en tumme började värka, så småningom så svårt att fingerbenet flisades sönder och stöttes ut i små bitar genom den ilsket röda och alltmer sönderslitna huden. Då gick Elise till en klok gumma, Sela i Backen, och bad om hjälp. Sela visste på råd. Medicinen stod redan färdigblandad i en stor brun flaska. Enligt den utskrivna notan innehöll den följande:

Bäfvergäll	20 öre
Dyffelsträck	10 öre
Lagerbär	8 öre
Säfvenbom	8 öre
Drakblod	8 öre
Färmagreum	8 öre
Äkta korall	8 öre
Hepra antimonon	8 öre
Antimonons krydda	8 öre
Summa	86 öre

Vi vet alltså vad de olika ingredienserna kostade men inte i vilka proportioner den läkekunniga kvinnan blandat dem. Det råder också oklarhet om vissa detaljer i preparatet.

Hur som helst var artikeln Bävergäll det avgjort dyrbaraste. Detta rödbruna, kraftigt luktande ämne fick man från två körtlar som sitter i närheten av bäverhannens yttre könsorgan. Bäver — eller **bjur** som man också brukade kalla den — var även på den tiden ganska sällsynt och det medicinskt verksamma och ytterst begärliga gället därför svårt att få tag på och mycket dyrt. Men tant Sela hade tydligen lagt upp ett litet förråd och tillhanda höll det för 20 öre.

Det näst dyraste var det obehagliga ämne som kallas Dyffelsträck. Namnet kommer från det lågtyska uttrycket "dyvel", som betyder djävul, dyffelsträck alltså liktydigt med "djävulens avföring". Egentligen är det ett brungult gummiharts med intensiv lökliknande lukt och en skarpt bitter smak. Det utvinnes ur rötterna på växter av släktet *Ferula*.

Drakblod är också ett harts. Det är rött till färgen och man erhåller det antingen från drakblodsträdet eller blodrottingpalmen.

Lagerbär, den utmärkta kryddan, det vet vi vad det är, och att även Sävenbom kommer från växtriket är allom bekant. Sävenbom (*juniperus sabina*) är mycket giftig och inom parantes sagt användes den förr i världen ofta som fosterfördrivningsmedel.

Antimon då? Jo, detta grundämne finns t ex i det särskilt i Kina förekommande mineralet spetsglans. Men nu börjar oklarheterna inställa sig. Kan någon säga vad Färmagreum är? För att inte tala om den mystiska Antimonons krydda — kan någon upplysa oss om vad det är för något?

Och hur gick det för Elise?

Jo, i takt med att hon drack ur den bruna flaskan — tre matskedar om dagen (morgon, middag, kväll) — förbättrades hennes tillstånd. Och när buteljen var tömd var tummen bra. Hon kände inte av någon värk och tummen såg nästan normal ut. Det enda man kunde se var liksom en antydning till en långsgående fåra på undersidan. Man kunde få det intrycket att tummen en gång varit kliven, eller nära på kliven, och sedan växt ihop igen.

Sven Liguster

Hembygden i Munkedal

Tidigt under 1200-talet, kom bygden kring Kviström att få ett namn, som skulle bli bestående långt fram i tiden, och som fortfarande har stor aktivitet inom orten. Det som föranledde namnet Munkedal var de grupper av munkar, som från klostret i Dragsmark, sökte sig åt skilda vädersteck, för att känna den bygd och de omgivningar dit munkarna kunde färdas. Det är troligt, att munkarna från Marieskog — som klostret i Dragsmark kallas — sjöledes färdades till Kviströmsdalen. Syftet var att fånga lax, och som det även heter idka ett fromt sinneslag. Munkarna lärde sig även att mala sin säd, som de fraktade upp till farleden nära herrgården. I berget ovanför herrgården, finns en höjdpunkt, en stenmur som benämnes för Örtagården. Så uppkom namnet Munkedal, som på munkarnas tid kallades för "Munkedalen". Ortsnamnet förkortades under seklernas lopp till Munkedal, genom att avkorta ändelsen "en", så kom namnet till medan sockennamnet alltså heter Foss, uppkommet genom fallen vid Bråland och av norskt ursprung. Då Bohuslän under många sekler tillhörde Norge, hade namnet Foss uppkommit, motsvarande norskarnas foss istället för fors. Men efter 1658 då Bohuslän återfördes till Sverige fick Foss kvarstå som benämning på sockennamnet, och kommer alltså att så förbli.

För dem som har Munkedal till sin hembygd är åtskilligt som vittnar om gamla tider, våra fornlämningar i en historisk trakt, livaktiga industrier i bygden, varav flera har anor från 1800-talet. Ett rikt föreningsliv blomstrar inom socknens gränser, så många att det är svårt att nämna alla vid namn, det måste gälla såväl orsbetonade föreningar, som sådana på det kulturella planet. Alla har de sin uppgift att fylla.

Samhället Munkedal är spritt på flera områden, t ex stationen Kviström, Stale och centrum kring pappersbruket. Tätbebyggelsen är sådan, att den knappast är sammanhängande, men i bilismens tidevarv torde avstånden mellan olika samhälles delar ej ha avgörande betydelse.

Kviströmsdalen, som munkarna så ivrigt eftersökte på grund av riklig förekomst av lax och andra fiskarter är bekant för sin skönhet. Här har såväl järnväg som landsväg, trängt samman mellan Kviströmsberget (ibland kallat för "gråstensberget") och åt andra tidan älven det stora sammanhängande berg, som omger den östligaste delen av Tungenäset. I Kviströmsberget finns rester efter fornborgar och liknande befästningsanläggningar finns också bevarade vid Jermunneröd och Skree. Boplatser från stenåldern finns på många historiska platser i landskapet, ett sådant finns vid Hensbacka, där många föremål kommit idagen men som förvaras i Göteborgs museum. Andra historiska minnesmärken finns vid Lökeberg, med dess intressanta hällristning på Gråberg. Ej långt därifrån finns en naturlig utholkning i en bergsplatå där istiden har utholkat en gryta, som inte stannat därvid utan fortsatt genom stenarten, och trängt genom densamma. Fenomenet är delvis svårtillgängligt — men säregnet.

Vid Skalleröd finns rester av en stenåldersboplats. Här finns även små grytor, inhuggna i berg och på ett gärde syns tvenne stenar, i bygden kallat för "kämpestenarna", minnen från ett slag som rasade här sedan många sekler tillbaka. I stridens hetta lär ett par konungar fått sätta livet till. Här vid Skalleröd har en gång i tiden saltvattnet trängt ända upp till sjön Vassbotten.

Oändligt mycket mer, kan berättas från bygden kring Munkedal. En av våra föreningar är fornminnes- och hembygdsföreningen i Munkedal, som slår vakt om allt historiskt i form av gamla föremål och antika saker. Hembygdsföreningen har också utökat sitt medlemsantal under senare tid. Låt oss sluta där vi började, vid den sköna Kviströmsdalen. Det är en rofylld trakt, väl värd att studera. Numera kanske störd av stress från alla bilar och andra tafikfordon, som både dag och natt susar förbi. Men utvecklingen står aldrig stilla, det är bara att hänga med.

A.C.

Förr i tiden hände det ofta att man satt s k "kvällshuk" (kvälug). Det var när det började skymma på kvällen men ännu inte var så pass mörkt att man ansåg det lönt att tända lyset. I sådana skymningsstunder satt man och berättade historier för varann. Ofta handlade dessa om kända personer, doktorer, präster, länsmän och ibland till och med om kungar. Här är ett exempel på hur det kunde låta.

Älvdanser tala de gamla mycket på. Det var älvor, de skulle bo under gräset. De kom upp och dansade om nätterna. Det var som en ring med små vita varreiser änna som en dimma. De snodde runt, och där de höll till blev gräset nedtrampat i en ring. Mor hade sett detta nere vid tjärnet här. Som en såg älborna kunde de bli borta som ett skott. Det gick inte att komma in på dem.

R.N.

Det kom en grann svart herre in till August i Gläborg. Han ville köpa all spannmål, som fanns. De köpslog och August fick bra betalt och kontant på hand. När August kom ned, så tala han om, att han hade fått så mycket pengar. "Nej", sa pigan, "ni har inga pengar". Men gubben svor på att han hade så och så mycket. "Den som gick uppför trappan hade horn på knäna", sa pigan. "Ni såg inte, vem ni handlade med. Det är bäst att se efter i byrålådan." När August såg efter så fanns inte enda skärv.

R.N.

Muntlig tradition om Karl XV

Karl XV kom tidigt en morgon in i en bondstuga och som vanligt vid sina strövtåg på landsbygden var han helt inkognito. När han stötte upp dörren såg han bara en liten pojke där inne i det skumma köket. De vuxna var väl redan ute på åkern i arbetet.

Den lille parveln hade klättrat upp på diskbänken och fattat grepp om en mjölkbunke.

Kungen blev raskt över golvet. "Vad är det du gör? Står du här och dricker mjölk, din lymmel?!"

Men pojken var mig en kavat gynnare. "Hå angår dä däk", sa han. "Ä dä di moka?"

"Det skall du sannerligen få erfara om jag har med det att göra eller inte!"

Och kungen grep tag i pojkens långa skjorta så häftigt att den gick sönder. Pojken tappade bunken, all mjölken skvätte ut. Ungen skrek av alla krafter. Och när kungen i detsamma såg ut genom fönstret blev han varse barnets föräldrar, de var redan på hemväg. De hade förstås hört den lilles skrik och kom springande med långa trehornade hötjugor. Kungen bleknade. Nu ligger du fan i mig illa till, kung Carl, sa han för sig själv. Men i sista stund lyckades han hejda dem.

"Lugnen eder", sa han, "så skall jag ersätta såväl skjortan som mjölken." Och så tog han upp ett guldmynt och gav dem.

Bondparet gjorde stora ögon. Det var som att vända en hand. De förstod att det var en fin karl de hade att göra med och visste strax inte hur väl de ville honom. De dukade fram allt vad huset förmådde. Kungen lät sig väl smaka, satt länge och pratade med dem i all gemytlighet.

Så småningom kom talet in på kungahuset och gästen ville gärna veta vad de t ex tyckte om kungen själv.

"Ja, det är allt en fin gödkalv vi har att föda", sa gubben. Det var den allmänna meningen.

Gumman protesterade livligt. "Kungen är det finaste som finns", ansåg hon. "Och jag skulle gärna ge bort min bästa mjölkeko bara jag fick se honom en endaste gång."

Nu ligger du fan i mig bra till, kung Carl, tänkte kungen för sig själv. Nu har du i utsikt att få en ko. Han skrockade.

Men hur det var ändrade han sig. Han beslöt sig för att inte göra anspråk på kreaturet. Tyckte väl synd om det fattiga paret. När han tagit avsked och tackat för välfägnaden presenterade han sig för gumman. Titta nu, mor lilla, så mycket hon vill, sa han. Och det kostar inte något. Kossan får ni behålla och alltsammans är gratis.

Sven Liguster

PILANDS

SOL & HÄLSOSTUDIO

MUNKELAND 0524-126 77
MUNKEDAL

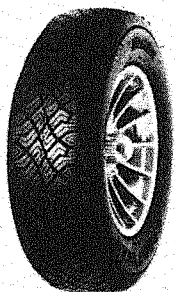
HÄLSOKOST
KOSMETIKA
SMYCKEN

Lågpris

GOD SORTERING
AV

TRAKTOR & VAGNSDÄCK

09.00—18.00 tel. 0524-231 24, 231 67
Kvällstid tel. 0524-230 51

VECTOR

HÅBY DÄCK

HÅBY, MUNKEDAL

G. ALVAR LINDH 1887—1948

Ur Lysekilsposten N:o 93 Fredagen den 18 juni 1936

Foss socken och Munkedal

En rapsodi av G. Alvar Lindh (1887—1948)

En av Bohusläns vackraste och bördigaste socknar är Foss, ett omdöme, som redan gav av Bohusläns störste häradtecknare Axel Emanuel Holmberg på den tiden han var prost i Tanum. Socknen har givetvis sedan dess ofantligt utvecklats, bl a har Munkedals pappersbruk, landskapets största industriella anläggning, tillkommit. Foss socken har 5.000 innevånare, varav ett par tusen kommer på Munkedal.

Foss utgör sydligaste delen av Tunge härad och bildar liksom häradet i sin helhet en övergång från kustland till skogsbygd. Redan i de gamla hävderna finna vi Foss socken omnämnd. Vid Foss kyrka dräptes 1157 kung Östen på det s k Galgberget, och än i dag finnes den källa, S:t Östens eller Heliga Korskälla, som sägnen förmåler ha runnit upp ur jorden på den plats, där konungen blev dödad. Snorre Sturlasson omtalar, att Foss kyrka var invigd åt Johannes Döparen.

I Foss socken hade år 1317 kung Håkan V till S:t Mikaelsskapellet i Tönsbergshus skänkt $\frac{1}{2}$ markaböl i Torreby. Och till biskopsstolen i Oslo hörde 1396 en del av gården Röd.

En stor del av de gårdar, som funnos på denna tid, alltså för fem sekler sedan, finnas ännu i gott stånd såsom: Kamstorp, Närestad, Stene, Lycke, Björöd, Hede, Brevik, Frötorp, Röd, Smedberg, Skree och Jermunneröd. Till Dragsmarks kloster hörde enligt anteckning för år 1604, gårdarna Munkedal, Stale, Kvistrum, Kvarndal samt Skälleröd.

Munkedals numera tätbebyggda samhälle har en synnerligen stor areal och sträcker sig från Kvistrum i söder till Kaserna och Stallmyr i norr. Kvistrum tillhörde mera historiskt beryktade platserna i Bohuslän på grund av de strider, som stått där, varav den Gyldenlöfska fejden, är den namnkunnigaste. Passagen mellan Kvistrum och Saltkällan, den s k Kvistrumsdalen är bekant för sin fågring och Kvistrums gästgivaregård var förr i världen ett synnerligen gouterat och välrenommerat näringsställe. Numera har en för samhällets utveckling avogt stämd fullmäktigeinstitution lagt en hämsko på rörelsen genom allehanda restriktioner och förordningar. Kvistrum är vidare bekant som en uråldrig tingsplats. I ett hus intill gästgivaregården satt författarinnan Emelie Flygare-Carlén och skrev sin bekanta bok "Skjutsgossen". Bebyggelsen vid och omkring Kvistrum har på senare år starkt tilltagit, den gamla Kvistrumsbron har grundligt restaurerats och en stor skyddsmur uppförts, och allmänna landsvägen åt Sörbygden håller f n på att rätas och bredas. Ovanför gästgivaregården ligger det nya imposanta Tingshuset, Bohuslans största och dyrbaraste i sitt slag.

Strax ovanför Munkedals bruk finna vi torpet Kaserna, där Pontus Wikner tillbragte sin barndom. Pontus Wikner, filosofen, skriftställaren och universitetsläraren föddes 1837 på Kikerud på Dal, men kom vid nio månaders ålder hit. Wikners uppfostran bekostades av dåvarande ägaren till Munkedals bruk, kronfogde Herman Julius Nordberg, under vilken Wikners fader var torpare och sedermera gårdsrättare. (För dem, som närmare äro intresserade av Wikner och Kaserna, hänvisas till filosofens skrifer.)

I början av denna artikel nämndes att Munkedal i sitt tidigare skede tillhört Dragsmarks kloster. I 1709 års jordebok står Klosterhemmanet Munkedal antecknat såsom ett år 1692 från ett till ett halvt förmedlat hemman med trenne åbor, varjämte upptages ett halt hemman Kvarndal. Efter att ha varit i bondehänder och drivits uteslutande som jordbruk inköptes gårdarna på 1820-talet av kronfogde Nordberg (född 1790, död 1880) vilken efter hand omdanade detsamma till manufakturverk.

I Lignells beskrivning över "Grevskapet Dal" inhämtas i detta sammanhang följande: "Den 18 maj 1761 erhöll Kornetten Hans Gabriel Natt och Dag tilstånd att i en bäck uti ängen till frälsehemmanet Sandviken få uppföra en manufaktursmedja med ett vattenhjul för en räckhammare och 2 spikhammare vid en stock där av köpstångjärn förädla 150 skeppund årligen. Genom resolution den 17 december 1813 bortflyttades 75 skeppund till Rådanefors. Den 6 november 1826 bortflyttades återstående 75 skeppund ge-

nom resolution för kronofogde H. J. Nordberg till det nya järnbruket i Munkedal i Foss socken. Enligt husförhörslängderna för Foss (1799—1805) finner man vid denna tid bruksskrivaren Peter Norenberg boende på Munkedal. Enligt samma längder för åren 1804—1811 äro fältväbeln M. Åhlander och hans maka M. Cronander bosatta i Munkedal.

Kronofogde Nordberg anlade nu en stångjärnshammare med tryckhård, privilegierad till 500 skeppund smide (nedlagt 1 november 1858) en stålugn för 300 skeppund tvenne knipp- och sex spikhamrar samt en puddlingsugn (nedlagd 1859). Detta var den första industrien i Munkedal.

Vidare anlades nu två kvarnar med tillsammans nio par sammäls- och ett par siktestenar, en såg med två dubbla finblads- och en enkel grovbladsram, en vadmalstamp med färgeri (av Erik Lignell, då boende i nuvarande Eriksberg under Nedra Lycke) samt ett oljeslageri och bakom nuvarande stall- och ladugårdsbyggnader ett brännvinsbränneri. Vid gamla Benker fanns dessutom vid denna tid en linbana för tillverkning av tågsnören etc. Kvarnarna och sågen drevos av Munkedalsälven som strax ovan Gamla Smedbruket då ägde en fallhöjd av 18 meter.

På 1840-talet innehades Munkedal till en början av bröderna Gustaf Åke och Johan August Knut Belfrage, båda söner till major Å.G. Belfrage. Munkedals bruk taxerades 1847 till 45.000 rdr banco. Såsom lantegendom hade den dock mindre värde. År 1871 bildades Munkedals aktiebolag och driften omlades nu genom anläggandet av trämassfabrik och pappersbruk. Brukets specialitet har varit spännpapp och dess varumärke "Munken", känt för sin överlägsna kvalitet, behärskar en stor del av den inhemska marknaden.

Att gå in på en historik över pappersbruket, som i år fyller 65 år låter sig inte göras i en kort tidningsartikel som tillika skulle utgöra en rapsodisk behandling av Foss socken. Pappersbruket sysselsätter cirka 500 arbetare, varav 100 kvinnliga, och dess chef är direktören Olof Vincent Bildt (av den kända bohuslänska släkten). 1917 efterträdde denne Albert Harald Carlander.

Munkedals bruk och dess samhälles senare stora utveckling är övervägande grad direktör Olof Bildts förtjänst. Aktiernas övergång på ett fåtal händer och de utomordentligt gynnsamma konjunkturförhållandena ha i förening med direktör Bildts frikostighet och framsynthet visat vad som kan uträttas när alla goda vägar löpa in i samma mål. Utom att själva fabrikationen utvecklats genom nya och moderna maskiner i nästan alla avdelningar med därav följande ökad tillverkning av bolagets olika fabrikater, har han hunnit med att omgestalta själva samhället på ett sätt, som medfört trevnad för alla.

Jordbruket har kommit i hög kultur, vägväsendet har förbättrats överallt, personalens bostadsförhållanden har genomgått en revolutionerande omvandling. I bolagets bostäder bor ett 60-tal familjer medan antalet egna hem överstiger 300. Bolaget stöder egna hemsbyggnarna ekonomiskt och låt oss inte glömma det — estetiskt: Ett utmärkt badhus, tvättstuga med torkvind, en vacker föreläsningssal, som också användes för kyrkliga gudstjänster m m. Dessutom har dir B låtit iordningställa en idrottsplats, som torde vara en av de bästa i Bohuslän och i omedelbar närhet därav en folkpark med ett idea-

liskt läge å den s k Skansen, vilken torde vara den ståtligaste i landskapet. F n håller det på att tillbyggas en avdelning för barnen med skjutbana, karussell o dyl. Det blir ett Liseberg i miniatyr. De olika organisationerna ha fått nyttjanderätten till parken men äganderätten tillkommer Munkedals bolag.

Foss bildar tillsammans med Håby ett pastorat sedan 1921. Tidigare hörde även Svarteborgs socken till detta gäll. Foss kyrka är, som redan nämnts, uråldrig och har under årens lopp genomgått många förändringar. En större reparation gjordes på 1890-talet och den senaste restaureringen ägdē rum 1929, varvid bl a taket dekorerades med symboliska bilder av artisten Kristian Lundstedt, Göteborg. I Munkedal planeras ett kapell å Moe egendom, vartill tomt skänkts av numera avlidne hem äg Gottfrid Winberg. Kapellstiftelsen har f n ett belopp av 15.000 kronor och direktör Bildt har ställt i utsikt, att Munkedals bolag skulle bisträcka med en summa — en gåva som kommer att mycket uppskattas av bruksfolket. Pastoratsvården utövas av kyrkoherde Carl Norborg, som sedan 1926 är kyrkoherde. Ständig adjunkt i Munkedal är pastor Evert Hjorth vilken tillträdde befattningen 1 maj 1934.

Få platser i Bohuslän torde i fråga om naturskönhet kunna tävla med Munkedal. De senaste åren har också gjorts mycket för samhällets utsmyckning i alla avseenden. De prydliga, nyuppförda boningshusen, med vackra välvårdade trädgårdar, landsvägarnas goda kultur, bolagets ekonomiska stabilitet, allt har gjort, att den kris, som eljest rått i Bohuslän, i stort sett gått Munkedal förbi. F n håller också järnvägsstationen på att moderniseras och restaureras, varvid bättre utrymme kommer att givas den alltmera växande buss- och bilparken.

Just nu står sommaren i sin fulla prakt, trafiken från och till Dalsland och Norge som går genom samhället är påtaglig; vid Gärvik, Munkedals hamn och Saltkällan råder ett rörligt badliv i Gullmarens goda vatten och trakten är mycket besökt av campare.

En idealisk sommarplats!

A.C.

Det hände att det en första maj skulle hållas möte i brukssamhället med en okänd talare. Arbetare från lantbruk och skogsbruk var inbjudna att komma och lyssna. Det kom inte många utifrån.

Första maj var nämligen vardag, och då var det inte många som fick ledigt från sina arbeten. En av två ogifta systrar, Emma och Augusta, som arbetade på pappersbruket och bodde gemensamt, hade en "oäkta" son, som också arbetade på Bruket. Han strävade allt han kunde för arbetarrörelsen, och han var mycket högröstad, som agitator. Nu steg han upp i talarstolen och gav med stark stämma uttryck för sin socialdemokratiska tro och att arbetarrörelsen blott genom socialdemokratien kunde tillkämpa sig fullständig

medborgarrätt. När Alvar Lindh, så hette han, talat några minuter kom en högre polis i sällskap med ortens fjärdingsman, drog ner honom från talarstolen och förde bort honom. Han var övertygad om att polismännen snart måste släppa honom fri. Inte tolererade arbetarna sådana fasoner! Men han fick uppleva en rejäl besvikelse. Arbetarna nedanför talarstolen förhöll sig passiva. Ett fåtal av dem som tydligen inte begrep, vad det var frågan om, skrattade och ett par till och med klappade händerna. Han kände igen dem som ungdomssocialister. Djupare var alltså inte deras tro på arbetarrörelsen, konstaterade han. Övriga arbetare i närheten, som såg vad som hände, var likaledes passiva. Fortsättningen blev, att Alvar Lindh efter mötets upplösning släpptes med polisorder att gå hem, vilket han gjorde. Men på kvällen, när han gick för att ansluta sig till ett lag ungdomar, mötte han ett par bolagstjänstemän, som bad honom följa med in på bolagskontoret. Han förstod, var det var frågan om trots vänligheten, och ropade därför åt några mötande arbetare att hålla sig i närheten av kontoret. Men de var tydligen inte av den "rätta" sorten. De bara skrattade, vinkade åt honom och fortsatte sin väg. Inne på kontoret vankades stryk och bestämd tillsägelse att genast sluta upp med all socialistpropaganda. Eljest kunde han räkna med snabbt avsked. De var tydligen underordnade tjänstemän. De ledande högra tjänstemännen eller högsta cheferna skulle säkert inte burit sig åt på det viset.

Tack, sa Alvar Lindh, jag betraktar detta som avsked! Därmed tog han sin halmhatt och gick. Nästa morgon kom han inte till arbetet.

Han hade inte bara slutat hos pappersbruksbolaget. Han tog under natten farväl för alltid av arbetarrörelsen. Nästa dag fick han arbete i en högborgerlig tidning. Där avancerade han snabbt på grund av sina mångsidiga kunskaper och sin insikt i samhällsfrågor. Men politik av något slag befattade han sig aldrig med. I framtiden tackade han nej till flera borgerliga tidningar att bli chefredaktör.

Tidvis bodde han hemma hos sin mor och moster. Bruksbolaget utnyttjade honom efter många år, då allt var glömt, för visst författarskap. De tjänstemän, som var med om den otrevliga händelsen, var då borta och glömda, i annat fall hade inte Lindh åtagit sig något författarskap för pappersbruket.

Henning Wingård, Lysekil

MUNKEDALS ZOO RIDSPORT

ÖPPETTIDER:

vard 10-18, lunch 13-14,
lörd 10-13

0524/233 03 233 04

Allt för:

- AKVARIET
- GNAGARE
- FÅGEL
- KATT
- HUND
- HÄST

Välkomna!
Eva och Anna-Karin

ELEKTRISKA INSTALLATIONER

Electrolux

butik

**Försäljning av elmat. vitvaror,
pannor, VVS och
badrumsinredning m.m.**

FYRSTADS **EL** **LAB**
0524 - 120 60
MUNKELAND MUNKEDAL

JAN HOGNERT
BYGGKONSULT AB

BYGGPROJEKTERING
RITNINGAR
FASTIGHETSVÄRDERING
DATORSTÖDD PROJEKTERING

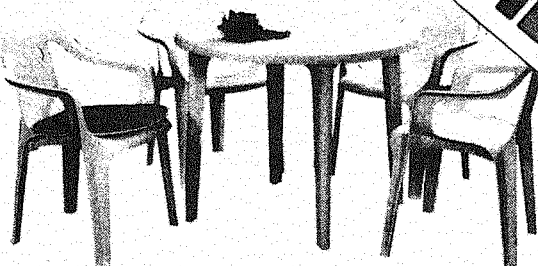
BYGGLEDNING
BYGGNADSLOVSHANDLINGAR
BESIKTNING
AUTO-CAD

Tradenvägen 14
TELEFON

455 00 MUNKEDAL
0524-234 80

**BORD+
FYRA STOLAR:
695:-**

FIDJI. Bord, Ø 90 cm, helt i väderbeständig plast. Ett ben justerbart för ojämnt underlag: 360:-. BALI. Tålig, stapelbar stol helt i plast: 89:-/st. 5 års garanti. Dyna i bomull: 35:-/st.

KJELL-BO
MÖBELHUS

MUNKEDAL: MUNKELAND TEL 0524-120 95 MÅND-FRED 10-18. LÖRD 10-14. SÖND 12-16

Shell SERVICE CENTER

E 6 - MUNKEDAL

Livsmedel
Video
Däckservice

Uthyrning av:

Kärror
Pers.bil-VWpickup
Video
Skidboxar

TEL. 0524-10172

Välkomna

BRITT o. KAI ERICSON

Salong

Fårlocken

Gun Hedlund

MASTAREVAGEN 3
MUNKELAND
455 00 MUNKELAND

TELEFON:
0524-101 24

Vita Huset

månd-fred	10-18
lördag	10-14
söndag	12-16

0524/103 20

SKATTKAMMAREN
i Munkedal AB
ALLT FÖR BABY

Munkeland 0524/113 63

Maylee of Sweden

Postordermytt

Munkeland 0524/103 20

H ERMANSSONS
-SPORT
MUNKEDAL

Stalevägen 50
Bost.tel. 0524/111 94

Vid Håby Tel. 233 61

E6:an Centrum

ÖPPET:

Vard. 11.30–18.00

Lörd. 10.00–14.00

Sönd. 12.00–16.00

SPORT

FISKE

CAMPING

KANOTER

BORDTENNISBORD
I LAGER

Svensktillverkade
AMBASSADEURULLAR
Nu med evighetsgaranti

PLUS MÅNGA ANDRA KÄNDA MÄRKEN
HITTAR NI HOS OSS.

ALLTID TILL LÅGPRIS FÖRSTÅS!

HAMBURGSUNDS

===== **SKOR**

HAMBURGSUND • HUNNEBOSTRAND • MUNKELAND

**SPECIALRABATT TILL
NYBYGGARE**

Utför alla slags målningsarbeten!

*Sjung om
studentens
lyckliga dagar...*

Framkalla bilder
kan många.
Men Vip får du
bara hos oss.

Vip

GÖR BRA BILDER BÄTTRE

expert

Konica-film
för färgkort
SR-V 100
135/24
2-pack

59:-

Vi räddar
Dina gamla
släktbilder

Vi tar

- ATELJÉBILDEN
- PASSBILDEN
- IDÉBILDEN

Välkomna!

expert

TELERADIO

MUNKELAND MUNKEDAL
Tel. 0524/11018

AB